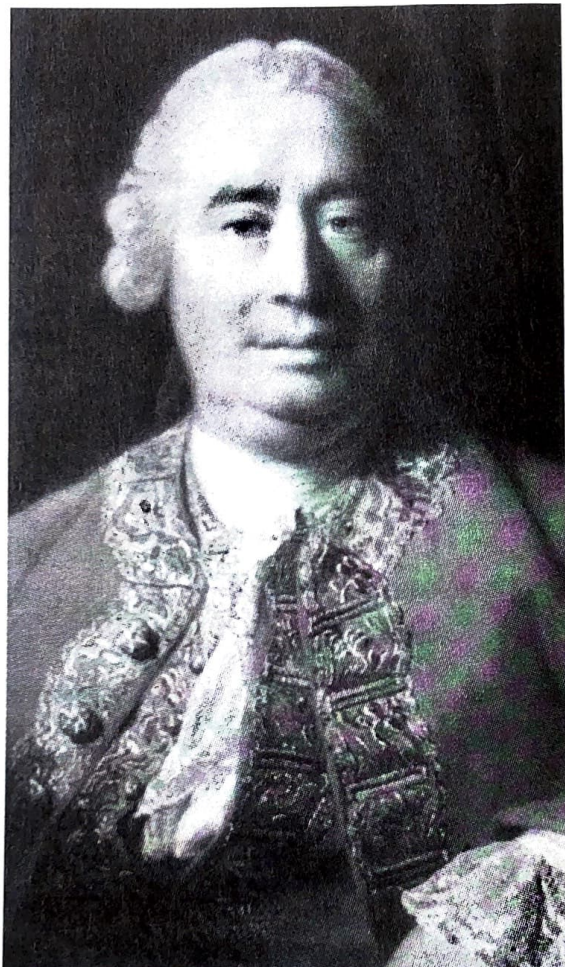

David Hume en de godsdienst

Het had maar weinig gescheeld of David Hume's *Dialogues Concerning Natural Religion* uit 1779 waren nooit gepubliceerd. Met zo'n kritisch werkje over de godsdienst als dit moest men immers in die tijd uitkijken. Hume zelf achtte het raadzaam om het boekje pas na zijn dood te publiceren, maar toen hij zijn vriend Adam Smith vroeg of hij het dan op zich wilde nemen, deinsde ook deze er voor terug; met hardop uitgesproken twijfel aan God was men in staat een reputatie te vernietigen. Uiteindelijk was het een neef, die drie jaar na de dood van Hume het boekje uitbracht. Gelukkig maar, want het is inmiddels een klassieker geworden.

Hume had het niet zo op godsdienst begrepen. Nauwkeuriger gezegd: op de aanspraken die godsdienst doet op zekere kennis. Voor de empirist Hume berustte immers alle kennis op zintuiglijke waarneming en betekende elke claim daarboven uit slechts een slag in de lucht. Godsdienst was voor hem veeleer een gevoelszaak: mensen gaan in God geloven omdat ze bang zijn voor later, of voor de dingen om hen heen; geloof wordt geboren uit angst en heeft met de waarheid niets uit te staan. Hume beschouwde zichzelf als een scepticus, in aardse zaken, maar in elk geval ook in de hemelse. Dat hij in zijn nu vertaalde *Gesprekken over de Natuurlijke Godsdienst* niet in één klap de vloer aanveegt met religie heeft niet alleen te maken met de angst voor publieke afstraffing, maar ook met het gevoel voor nuance van de sprankelende filosoof die Hume was. De *Gesprekken* zijn namelijk in dialoogvorm geschreven, naar een oud voorbeeld van Cicero. Gesprekspartners zijn de radicale

David Hume.

scepticus Philo, een kritische denker die elke drogreden doorprikt, en Demea, de vertegenwoordiger van de orthodoxie. Daartussen in bevindt zich Cleanthes, een vrijzinnige denker die afstand neemt van het dogmatisme van zijn ene gesprekspartner zonder tenslotte met de lege handen van zijn andere gespreksgenoot te willen blijven staan. Hij doet een goed woordje voor God, zonder intellec-

tueel water bij de wijn te willen doen. Hij verdedigt de hypothese dat wij in de werkelijkheid een zekere doelmatigheid kunnen waarnemen, een ontwerp of een plan, op grond waarvan tot het bestaan van een Maker, een Ontwerper mag worden geconcludeerd. Dit 'argument of design' is onderwerp van een levendig gesprek, waarbij de lezer/toehoorder zich geen moment hoeft te vervelen. Maar wie denkt dat er aan het eind van de dialoog een winnaar uit het debat naar voren komt, en dat dit dan wel Hume's alter ego Philo zal zijn, komt bedrogen uit. Hoogst voorzichtig maakt Philo tenslotte de balans op en concludeert dat 'de oorzaak of oorzaken van de orde in het universum waarschijnlijk enige verre analogie vertonen met de menselijke intelligentie.' Met andere woorden: als er een God is, zal hij in de verte waarschijnlijk een beetje op dezelfde manier in elkaar zitten als wij. Wie tenslotte boude uitspraken van Hume had verwacht komt dus bedrogen uit. De nadruk op de beperktheid van onze menselijke kennis overweegt. Vandaar de conclusie van A.G. Vink, in zijn kundige inleiding op het boek: 'Was Hume een theïst? Zeker niet. Was hij een deïst? Evenmin. Een atheïst? Ook niet; daarvoor was hij teveel scepticus.'

Frits de Lange

David Hume: *Gesprekken over de natuurlijke godsdienst*. Ingeleid, vertaald en geannoteerd door Dr. A.G. Vink. Uitgave Kok Agora. Prijs f 34,90

advertentie

RONDOM
het Woord
THEOLOGISCHE-RADIOLEERGANG